

Андрощук І. В. Інноваційні методики підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць Уманського держ. пед. у-ту ім. П. Тичини. Умань, 2017. Випуск 16. С. 86–92.

УДК 378. 147 : 6 (07)

Андрощук Ірина,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики
трудового і професійного навчання
Хмельницького національного університету

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття розкриває актуальну проблему професійної підготовки майбутніх вчителів здатних до педагогічної взаємодії на засадах співпраці з іншими учасниками освітнього процесу. Зазначено, що методику підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії необхідно розглядати як загальну, яка конкретизується в таких часткових інноваційних методиках: методика формування мотивації до педагогічної взаємодії; методика формування професійно-педагогічних знань та умінь; методика формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей. Розглянуто особливості інноваційних методик підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії, основні етапи та методи їх реалізації.

Ключові слова: майбутній вчитель трудового навчання та технологій, педагогічна взаємодія, методики підготовки, мотивація, професійно-педагогічні знання, професійно важливі якості.

Анотація. Стаття розкриває актуальну проблему професійної підготовки майбутніх учителів, здатних до педагогічного взаємодію на принципах співпраці. Зазначено, що методику підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічного взаємодію необхідно розглядати як загальну, яка конкретизується в таких частинних інноваційних методиках: методика формування мотивації до педагогічного взаємодію; методика формування професійно-педагогічних знань та умінь; методика формування культури педагогічного взаємодію та професійно важливих якостей. Розглянуто особливості інноваційних методик підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічного взаємодію, основні етапи та методи їх реалізації.

Ключевые слова: будущий учитель трудового обучения и технологий, педагогическое взаимодействие, методики подготовки, мотивация, профессионально-педагогические знания, профессионально важные качества.

Abstract. The article deals with a topical issue of professional training of future handicraft and technology teachers able to cooperate with other participants of the education process and ready for pedagogical interaction. In the context of the outlined issue, innovative methodologies in future handicraft and technology teachers' training for pedagogical interaction in professional work have been defined and considered. It has been indicated that methodology of future handicraft and technology teachers' training for pedagogical

interaction in professional work should be considered as a general methodology that can be specified in partial methodologies, such as methodology for forming motivation toward pedagogical interaction; methodology for forming professional pedagogical knowledge; methodology for forming culture of professional interaction and professionally important qualities. The peculiarities, the main stages and methods of these justified methodologies implementation have been considered.

Keywords: future handicraft and technology teacher, pedagogical interaction, training methodology, motivation, professional pedagogical knowledge, professionally important qualities.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інтеграції України в європейський простір виникає необхідність в перегляді підходів до освіти. Сучасний вчитель має характеризуватися високим рівнем професіоналізму, готовністю до взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу на суб'єкт-суб'єктній основі, що суттєво впливає на якість його професійної діяльності. Враховуючи це, на перше місце виступає педагогіка партнерства, співпраця вчителя та учнів, що зумовлює оновлення методик підготовки педагогів загалом і вчителів трудового навчання та технологій зокрема. Актуальність обґрунтування інноваційних методик підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії зумовлена також потребами сьогодення: введенням нової програми з трудового навчання для учнів 5-9 класів, змінами вимог до організації уроків трудового навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розв'язку означеної проблеми важливим теоретичним підґрунтям є результати наукових досліджень дидактичних засад формування особистості майбутнього педагога (А. Абдуліна, І. Гавриш, О. Глузман, Е. Дворянкіна, О. Дубасенюк, К. Корсак, С. Максименко, О. Отич,

Л. Хомич та інші); підготовки педагогічних працівників до педагогічної взаємодії (Л. Велитченко, Г. Єльнікова, І. Гапійчук, Г. Дегтярьова, Л. Ємельянова, Л. Кондрашова, О. Матвієнко, Л. Помиткіна, Т. Равчина, Н. Якса та інші); підготовки вчителя технологій (Н. Борисенко, О. Коберник, М. Корець, Є. Кулик, М. Курач, Л. Оршанський, В. Стешенко, Г. Терещук, В. Титаренко, С. Ткачук, Д. Тхоржевський, С. Ящук та інші).

Результати аналізу психолого-педагогічних джерел щодо методики підготовки майбутніх вчителів до педагогічної взаємодії свідчать, що ця проблема знайшла своє відображення у наукових дослідженнях багатьох науковців, однак методики підготовки саме вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії залишилися поза увагою дослідників.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування інноваційних методик підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності та розкриття особливостей їх реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «методика», як зазначає С. Гончаренко [3], використовується у широкому значенні, як галузь педагогічної науки, що досліджує закономірності вивчення певного навчального предмета та у вузькому – як учення про методи навчання [3, с. 206]. Оскільки загальні закономірності навчання вивчаються дидактикою, наголошує науковець, методику окремого навчального предмета правомірно розглядати як часткову дидактику [5, с. 494]. Відповідно до цього підходу, правомірно буде методику підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії розглядати як загальну методику, яка конкретизується в часткових методиках.

Ґрунтуючись на вимогах до підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій, особливостях та формах педагогічної взаємодії нами виокремлено такі часткові методики: методика формування мотивації до педагогічної взаємодії; методика формування професійно-педагогічних знань та умінь; методика формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей.

Зазначимо, що під час підготовки вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії важливо комплексно реалізовувати обґрунтовані методики. Так позитивне ставлення до взаємодії, орієнтованість на партнерство та співпрацю, потреба у самовдосконаленні студентів до педагогічної взаємодії впливають на якість формування знань та умінь у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. Формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей неможливо здійснювати окремо від освітнього процесу.

В основу обґрунтованих нами методик покладено системний, компетентнісний, діяльнісно-розвивальний, особистісно орієнтований, аксіологічний та культурологічний підходи.

Одне з важливим завданням полягає у формуванні мотивації у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії. Його реалізація здійснюється під час впровадження методики формування мотивації до педагогічної взаємодії. Відмітимо, що формування мотивації до педагогічної взаємодії у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій необхідно здійснювати впродовж всього періоду навчання у вищих навчальних закладах. Методика формування мотивації реалізується під час умовно виокремлених трьох етапів.

Перший етап передбачає первинну мотивацію до педагогічної взаємодії та здійснюється на першому році навчання студентів. Головне завдання цього етапу передбачає активізацію потреби у взаємодії, посилення орієнтації на партнерство та співпрацю у професійній

діяльності. Другий етап здійснюється на другому-третьому курсах навчання студентів та передбачає підсилення первинної мотивації та її закріплення. Третій етап впровадження методики формування мотивації до педагогічної взаємодії спрямований на формування позитивного ставлення до педагогічної взаємодії у професійній діяльності, орієнтованості на партнерство та співпрацю, потреби самореалізації у колективі та самовдосконалення.

Реалізація методики формування у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій мотивації до педагогічної взаємодії потребує чіткого визначення груп мотивів, на формування яких буде зосереджено увагу. Основними методами формування мотивації до педагогічної взаємодії на всіх етапах реалізації методики, на нашу думку, є методи стимулювання до взаємодії: створення ситуації зацікавленості, опори на життєвий досвід, створення відчуття успіху. Використання цих методів передбачає залучення студентів до групових та колективних форм роботи в навчальній та позаурочній діяльності студентів.

Зокрема методи створення ситуації зацікавленості забезпечують формування пізнавального інтересу. Важлива роль при цьому відводиться навчальному матеріалу пізнавального характеру. Студентам можна запропонувати переглянути художні фільми, присвячені різним аспектам діяльності вчителя, наприклад, «Хористи», «Пісня для вигнанця», «Учитель на заміну», «Географ глобус пропив», «Письменники свободи», «Перед класом», «Історія Рона Кларка» та інші. Зазначимо, що переважна більшість зазначених фільмів висвітлює реальні події, що забезпечує реалізацію принципів наочності та зв'язку теорії з життям. За результатами перегляду доцільно провести обговорення сюжету фільму, висловити студентам думки та пропозиції щодо налагодження взаємодії в конкретних умовах. Майбутні вчителі трудового навчання та технологій мають усвідомити значення культури педагогічної взаємодії, роль професійно

важливих якостей педагога для налагодження взаємодії. Під час обговорення увагу необхідно акцентувати на тому, що високий рівень підготовки до педагогічної взаємодії дає змогу не лише усунути, а й уникнути конфліктних ситуацій в освітньому процесі, підвищити якість професійної діяльності. Майбутні вчителі трудового навчання та технологій можуть запропонувати для перегляду інші художні фільми присвячені педагогічній тематиці, які на їх думку є більш цікавими та корисними для перегляду.

Також для формування мотивації до педагогічної взаємодії майбутнім вчителям трудового навчання та технологій доцільно висвітлювати пізнавальні факти, історичні відомості, що стосуються педагогічної діяльності. Зокрема, під час вивчення дисципліни «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності» студентів можна ознайомити з типами педагогів залежно від стратегії і тактики, які він використовує у взаємодії та їх характеристиками. Це такі типи: «учитель-альтруїст», «учитель-янгол», «учитель-китайська стіна», «учитель-нарцис», «учитель-шоумен (шоувумен)», «учитель-приятель», «учитель-тетерук», «учитель-гамлет», «учитель-робот», «учитель-диктатор» [1, с. 72-73].

Важливу роль в процесі формування у студентів мотивації до педагогічної взаємодії відіграє їх позитивний емоційний стан. Тому з метою стимулювання до взаємодії студентів, відповідно до їх інтересів та здібностей, необхідно активно залучати до гурткових занять художньої самодіяльності, студентського театру мініатюр, команд КВК та інших позанавчальних студентських об'єднань. Це забезпечує усвідомлення своєї значущості в колективі, дає змогу створити ситуацію успіху та сприяє формуванню у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій позитивного ставлення до взаємодії, орієнтованості їх на партнерство та співпрацю. Залучення до гурткових занять дає змогу студентам усвідомити значення міжособистісних відносин, спільної діяльності під час вирішення

різних завдань. Особлива увага має звертатися на культуру взаємодії між учасниками гуртків, їх тактовність, вміння вислухати, з повагою відноситися до співрозмовника, що сприяє формуванню професійно-важливих якостей у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

Методика формування професійно-педагогічних знань та умінь носить комплексний характер. Особливого значення в її реалізації набуває врахування принципу інтердисциплінарності, який дає змогу формувати систему професійних знань та умінь у студентів з позиції різних наукових галузей й підходів, які висвітлюються під час вивчення різних навчальних дисциплін.

Розробляючи методику формування професійно-педагогічних знань та умінь, ми виходили з того, що у дидактиці знання визначаються як основні факти науки та теоретичні положення (поняття, правила, закони, закономірності) [2, с. 49], уміння – як здатність цілеспрямовано і ефективно використовувати знання під час практичної діяльності, застосовуючи доцільні в конкретних умовах способи і засоби діяльності [6, с. 12].

Зазначимо, що в основу методики формування у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій професійно-педагогічних знань та умінь нами покладено підхід Г. Атанова [2], згідно якого знання відіграють роль схем орієнтувальної основи діяльності та реалізуються за допомогою умінь. Реалізація методики формування професійно-педагогічних знань та умінь у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій передбачає виконання відповідної послідовності етапів: засвоєння теоретичних положень (сприйняття, осмислення та запам'ятовування), що передбачає розуміння сутності навчального матеріалу, встановлення взаємозв'язків з раніше відомим; формування вмінь застосовувати знання на практиці у типових ситуаціях, що передбачає поглиблення та закріплення теоретичних положень та їх застосування в стандартних умовах;

узагальнення й систематизація знань та удосконалення умінь, що сприяє засвоєнню теоретичних положень як цілісної системи, яка розглядається різними галузями наук, з чітким усвідомленням взаємозв'язків між її елементами.

Враховуючи сучасні тенденції в освіті, слушною є позиція О. Антонової, О. Дубасенюк, Т. Семенюк [4], які наголошують на необхідності зміни статусу студента, тобто перетворенні його в суб'єкта пізнавальної діяльності та створенні стимулюючого середовища для розвитку його здібностей, інтересів, нахилів, потреб. Науковці відмічають, що у новій дидактичній системі в центр уваги ставиться самостійна робота студента, індивідуальна робота викладача зі студентом [4, с. 11]. Це в свою чергу потребує активного залучення студентів до самоосвітньої діяльності.

Процес удосконалення передбачає формування умінь застосовувати знання не лише в типових, а й в нестандартних ситуаціях. З цією метою студентів необхідно активно залучати до творчої діяльності, нестандартного вирішення освітніх завдань. Цьому сприятиме використання таких методів: методи опрацювання дискусійних питань (бесіда, дискусія (дебати, форум, круглий стіл)), методи розв'язання конкретних педагогічних і технологічних ситуацій (проектувальний метод, метод ділових ігор, метод аналізу навчальних ситуацій, метод групових консультацій) та методи діагностики результатів взаємодії (взаємонавчання, взаємоконтроль, взаємооцінювання).

Методика формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей реалізується під час всього періоду підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій у вищих навчальних закладах і передбачає активне залучення студентів до групових та колективних форм взаємодії у навчальній і позаурочній діяльності. До основних професійно важливих якостей нами віднесено: інтелектуальні, морально-етичні, комунікативні, вольові та креативні.

До методів формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей відносимо: методи опрацювання дискусійних питань (бесіда, дискусія (дебати, форум, круглий стіл), дерево рішень), ділові ігри, метод аналізу навчальних ситуацій, метод групових консультацій.

На формування комунікативних та морально-етичних умінь майбутніх вчителів трудового навчання та технологій значний вплив здійснюють методи опрацювання дискусійних питань, які дають змогу залучити студентів до обговорення, що забезпечує розвиток мовлення, уміння слухати та чути співрозмовника, уміння висловлювати власну думку, емпатійність, доброзичливість, тактовність, ввічливість тощо. Особливу увагу, під час обговорення, необхідно звертати на формування поваги до співрозмовника, культури взаємодії.

Аналіз навчальних ситуацій, дій майбутніх вчителів трудового навчання та технологій під час ділових ігор, проведення фрагментів уроків сприяє формуванню інтелектуальних умінь (гнучкості розуму, логічного мислення, смітливості, спостережливості, здатності вирішувати проблеми у типових і нестандартних ситуаціях); вольових (урівноваженості, стриманості, гнучкості поведінки, дисциплінованості) умінь. Наприклад, формуванню інтелектуальних умінь у студентів сприяє аналіз відеоуроків або конспектів уроків трудового навчання, проектів виробів, сценаріїв виховних заходів за однієї із запропонованих схем аналізу, де майбутнім вчителям необхідно виявити можливі недоліки і помилки та запропонувати способи їх усунення. При цьому майбутній вчитель трудового навчання та технологій мав не лише проявити аналітичні здібності, спостережливість щодо визначення помилок та неточностей, але й тактовність й повагу до колеги під час їх розкриття.

Завдання творчого характеру з професійно орієнтованих дисциплін (розробка проекту виготовлення та оздоблення виробу, конспекту уроку

трудового навчання, засобів навчання), залучення до участі у ярмарку педагогічних ідей, проведенні майстер класів сприяють формуванню у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій креативних умінь: ініціативності, спроможності генерувати нові ідеї, здатності до творчості та раціоналізаторства у різних їх проявах, розвитку уяви, нестандартного мислення. Саме участь у групових і колективних формах організації навчальної та позаурочної діяльності сприяють формуванню культури взаємодії з опорою на гуманізм, морально-етичні цінності студентів.

Відмітимо, що важлива роль у формуванні культури взаємодії, професійно важливих якостей належить проходженню майбутніми вчителями трудового навчання та технологій педагогічних практик.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, до інноваційних методик підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій нами віднесено: методику формування мотивації до педагогічної взаємодії; методику формування професійно-педагогічних знань та умінь; методику формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей. Реалізація визначених нами методик є цілісним процесом професійного становлення майбутнього фахівця, спрямований на формування мотивації, професійно-педагогічних знань й умінь, культури взаємодії та професійно важливих якостей студентів в єдності, що визначає якість професійної діяльності майбутніх вчителів трудового навчання та передбачає використання відповідних методів підготовки. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в обґрунтуванні методичної системи підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії з використанням обґрунтованих методик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І. В. Педагогічна взаємодія у професійній діяльності : навч. посіб. / І. В. Андрощук. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – 190 с.
2. Атанов Г.О. Знання як засіб навчання : навч. посіб. / Г.О Атанов. – К. : Кондор, 2008. – 236 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. – 2-ге вид., доповнене й виправлене / С. У. Гончаренко. – Видавництво «Волинські Обереги», 2011. – 519 с.
4. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О.Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Скакун В. А. Методика преподавания специальных и общетехнических предметов (в схемах и таблицах) : учеб. пособ. [для нач. проф. образования] / В. А. Скакун. – 3-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 128 с.